

DOĞAL ORTAM DUYARLILIĞI AÇISINDAN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Yrd. Doç. Dr. Selahattin AKŞİT
E.Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi
aksit@erciyes.edu.tr

Öz

Bu çalışmada; doğal ortama olan duyarlılığın sürdürülebilir turizm açısından önemi ve yanlış veya doğru birçok anlamda kullanılan sürdürülebilir turizm kavramının ortak özelliklerinin belirlenmesi amaçlandı. Niteliksel olarak tasarlanan bu çalışma konuyla ilgili yazılı metin incelemesi olarak gerçekleştirildi. Sürdürülebilir turizm kavramı çok çeşitli adlandırılmasına karşın, sürdürülebilir turizm yerine eko-turizm kavramının sıklıkla kullanıldığı, ekoloji temelli olarak kabul edildiği, yerel halk, yöneticiler, turistler ve turizm içerisinde yer alan şirketlerin işbirliği yapma zorunluluğunun en önemli ortak görüş olduğu tespit edildi. Sürdürülebilirlik açısından kültürel ve doğal ortamın birlikte ele alınmasının gereği vurgulandı.

Anahtar kelimeler: Sürdürülebilir turizm, eko-turizm, doğa turizmi, doğal ortam duyarlılığı

SUSTAINABLE TOURISM FROM ENVIRONMENTAL SENSITIVITY PERSPECTIVE

Abstract

The aim of this article is to present an extended definition of the concept of sustainable tourism, which has been used and misused in many ways and the importance of environmental sensitivity for sustainable tourism. For this, the research was designed a qualitative method to using existing text materials. Sustainable tourism has been defined in many different ways in the literature, but one of the most central dimensions, sustainable tourism must be ecological and the native people, the authorities, tourists and companies involved in tourism have to co-operate. The general view is that ecotourism should be used instead of the concept of sustainable tourism. As a result, there is a close relationship between physical and cultural environment for sustainability.

Keywords: Sustainable tourism ecotourism; nature tourism; environmental sensitivity.

1. Giriş

Küreselleşme kavramıyla özdeşleşen yeni dünya düzeni; insan hakları, demokrasi, çevre sorumluluğunun gelişmesi temeline dayalıdır. Ekolojik düşünce, çevreden ekonomiye, siyasetten kültüre kadar yaşamın her alanında egemen olurken ve çevre sağlığı bir lüks değil, sağlıklı bir ekonominin olmazsa olmazıdır.

Dünya kaynaklarından alabildiğine yararlanmayı öngören tüketime dayalı “*Savurgan Dünya Görüşü*” yerini, artan nüfus ve tüketim nedeniyle bu kaynakların korunmasını öngören “*Sürdürülebilir Dünya Görüşü*”ne bırakmaktadır (Özbey, 2002). Sanayi devrimi ile birlikte doğal ortam içerisindeki madenler ve fosil yakıtlar başta olmak üzere doğal kaynak tüketimi hızlanmıştır. Dünya nüfusunun hızla artması kent ve altyapı alanlarının, tarımsal alanları kaplayacak ölçüde gelişmesi, gıda üretiminin azalmasına yol açmaktadır. Daha az alanda daha çok üretim amaçlayan yeşil devrimin sonucu, kullanılan gübre ve tarımsal ilaçlar toprağın doğal yapısını bozmakta ve verimlilik ömrünün kısılmasına yol açmaktadır. Nüfusu hızla artan ekosistemler üzerinde birçok yöre doğal olma özelliğini kaybetmekte ve özellikle insan yerleşimlerinin ve medeniyetlerinin beşiği Akdeniz havzasında bu olayın ivmesi daha da hızlı olmaktadır. Havzanın kullanımında “*sürdürülebilir kalkınma*” ilkeleri göz ardı edildikçe, havzanın gelecek yıllarda tamamen kirlenmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) 1987 Brundtland Raporunda Sürdürülebilir Kalkınmayı; “*Gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünün kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek kalkınma*” olarak tanımlamıştır (WTO,1998). Böylesi bir yaklaşım kalkınmanın her aşamasında ekonomik ve sosyal politikalarla çevre politikaların birlikte ele alınıp, bütünleşmiş (entegre) bir şekilde uygulanmasını zorunlu kılmaktadır (Godfrey 1996, aktaran Özbey 2002). Bu yaklaşımda, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen ülkelerde çevre politikalarıyla uyumlu, nüfus, gelir dağılımı, eğitim, hukuk, sanayileşme, dış ticaret, bayındırlık politikaları gibi tüm makro ve mikro nitelikteki politikalar birlikte ele alınmaktadır. Atık santrallerinin kurulması, cam şişelerin ve ambalaj malzemelerinin yeniden değerlendirilmesi, araçlarda kurşunsuz ve biyo-benzin kullanılması, elektrikle çalışan otomobiller, vb. gibi çalışmalar, sürdürülebilir kalkınma düşüncesini güçlendiren etmenlerdir. Ancak çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından bölgeler arası farklılıklar, cinsiyet ayrımı, eğitim seviyesinin düşüklüğü ve yaygın olmayışı, çocuklara yönelik seks turizmi ve kitle turizminin doğal ve sosyal ortam üzerinde yaratmış olduğu problemlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Tunçsiper (1996)’in belirttiği gibi kalkınmanın sürdürülebilir olması için gerek fiziki gerekse beşeri sermayeye yapılan yatırımların değeri, kullanılan doğal kaynakların değerine en azından eşit olmalıdır.

Küreselleşme ve sürdürülebilirlik kavramları bugün dünyada tartışılan iki önemli konudur. Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramı hemen tüm alanlara yansımıştır. Sosyal yaşamın bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış ve tarımın, kentlerin, turizmin, teknolojinin vb. birçok örneğin sürdürülebilirliği, farklı alanlarda örnek niteliği taşımıştır. Hepsi farklı toplumsal boyuttadır, ancak ortak olan özellikleri insanın geleceğini konu almaları ve hangi alan için düşünülmüyorsa o alanın kaynaklarının korunmasını amaç edinmeleridir. Kalkınma ya da bölgesel gelişmede önemli bir alt sektör olarak nitelenen turizm, çevre ve doğal kaynaklarla olan sıkı ilişkisi nedeniyle kalkınma ve çevre çelişkisinin uyumluluğa

dönüştürülmesi gereğini ortaya koymaktadır (Beyhan ve Ünügör, 2005). Çünkü dünyada doğaya yönelen turist sayısının kesin istatistikleri bulunmamakla birlikte, her geçen yıl artış gösterdiği düşünülmektedir (Özgüç 1998). İşte bu noktada, çevre ve ekonomi ile turizm gittikçe artan bir önemle birbirlerinin parçası durumuna gelmekte ve çevre kalitesini sürekli kılmak, kalkınmayı eşitlemek temel hedeflerini içeren sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmaktadır.

Sürdürülebilir Turizm; Dünya Turizm Örgütü (WTO), Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) ve Dünya Konseyi tarafından aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır: “*Turizmde Sürdürülebilir Kalkınma; gelecekteki fırsatları koruyup geliştirmeyi gözeterek, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılama ilkesini benimser*”. Bu şekilde tüm kaynakların yönetimi; kültürel bütünlüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığı sağlanırken, ekonomik, sosyal ve estetik gerekler karşılanacak şekilde öne çıkarılır.

Başlangıcından beri sürdürülebilir turizmin ne olduğu, neden ortaya çıktığı, amaçları ve sonuçları büyük çoğunlukla birbirine benzer veya birbirini tamamlar biçimlerde betimlenmiştir. Çoğunlukla sürdürülebilir turizm ve ekoturizm birbirlerinin yerlerine kullanılmış ve kullanılmaktadır. Bu turizm şekli, 1990’lardan beri artan bir şekilde, tanımı, amacı ve sonuçları ile yoğun bir şekilde tartışılan bir konu haline gelmiştir (Blamey, 1997; Orams, 1995; Priskin, 2003, aktaran Erdoğan ve Erdoğan, 2005). Araştırmaların hemen hepsi ekoturizmin ne olduğu, amacı, sonuçları ve sınırları üzerinde bir anlaşma olmadığını belirtmektedir. Tao, Eagles ve Smith’in (2004) belirttikleri gibi farklı araştırmacı ve akademisyenler farklı ölçütlere dayanarak farklı kavramlarla tanımlamalar ve açıklamalar getirmiştir. Dolayısıyla, kavramın anlamı üzerinde bir anlaşma yoktur. Herkesçe kabul edilen somut bir tanımı üretilmemiştir (Pforr, 2001). Kavramın hem anlam hem de kullanımında karmaşa ve anlaşmazlık sürmektedir (Weaver, 1999). Ekoturizm kavramında bir tür belirsizlik ve aitlik eksikliği bulunmaktadır (Cullen, Booth ve Hughey, 2003, aktaran Erdoğan ve Erdoğan, 2005). Ekoturizm faaliyetlerinin her geçen gün çeşitlenmesi ve doğal ve kültürel öğelerin turizm pazarına sunulması ile birlikte tanım, amaç ve sonuçla ilgili konular ve sorunlar daha da karmaşıklaşmaktadır.

Dolayısıyla bu inceleme, sürdürülebilir turizmin dünya genelinde ve Türkiye özelinde nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymak için tasarlanmıştır. Bu amaçla, çalışmada kavram olarak sürdürülebilir turizmin ortaya çıkışı, tanımı, türleri, sürdürülebilir turizmde rol alan aktörler, doğal ortama duyarlılık ve sonuçları ele alınmıştır. Sonra, sürdürülebilir turizm doğaya duyarlılık açısından değerlendirilerek ekoturizm kavramıyla anlamdaşlığı tartışılmıştır.

Konuyla ilgili yazılı metin incelemesi olarak yapılan bu çalışma niteliksel bir karakter taşımaktadır. Varolan sürdürülebilir turizm algılamalarının karşılaştırılması ve aynılık ve anlamdaşlıkları ile doğaya yansımalarının irdelenmesi şeklinde olup sayısal verilerce desteklenmesi planlanmamıştır.

2. Kavram Olarak Sürdürülebilir Turizm

Çeşitli kaynaklarda alternatif turizm olarak tanımlanan, son yıllarda popüler hale gelen sürdürülebilir turizm; çok farklı adlandırılan ve tanımlanan (Björk, 2000) karmaşık (girift) bir kavram (Valentine, 1993) olarak dikkat çekmektedir. Valentine (1993) doğa temelli turizm olarak tanımlarken 18 ayrı kriter listelemiştir. Allock vd. (1993) ekoturizmi; beş farklı tanımlamanın yer aldığı, eğitim içerikli ve sürdürülebilirliği ön planda olan doğa temelli turizm olarak tanımlamışlardır. D'Ayala (1995) ise literatürdeki çok farklı tanımlamalardan yola çıkarak; tarifi ve anlaşılması zor bir kavram olarak belirtmiştir.

Ekoturizm doğal sistem üzerindeki yaşama birincil derecede bağlı olan doğa turizmi (Tisdell; 1996) ile sınırlandırılırken, Ayala (1996) ekoturizmin hem canlı ve cansız ortamı (çevre) hem de kültürel mirası içerdiğini dikkat çekmiştir. Burch (1997) ise kültürel ekoturizm ile ekoturizm arasında ne fark olduğunu açıkça belirtmemekle birlikte kültürel eko-turizm kavramını kullanmaktadır (aktaran Björk, 2000). Manning ve Dougherty (1995) çalışmalarında eko-turizmin sürdürülebilir olmak zorunda olduğunu, fakat eko-turizm ile sürdürülebilir turizm arasındaki ilişkinin açıkça tartışılmadığını belirtmektedir (aktaran Björk, 2000).

Sürdürülebilir turizm sıklıkla doğa veya ekoturizmle aynı anlama sahiptir, fakat sürdürülebilir turizm kalkınması farklı anlam taşır (Koeman, 1997) ifadesiyle turizm gelişmesinin doğayı korumaktan daha fazla anlam içermekte olduğu ve ekoturizm kavramının daha dar kapsamlı olduğuna dikkat çekilmektedir. Ancak, 2001 yılında Avusturya'nın Salzburg kentinde gerçekleşen Dağlık Bölgelerde Ekoturizm Konferansı'nın sonuç bildirgesinde yapılan önemli tespitlerden birisi ekoturizme çoğu kez yanlış perspektiflerle bakıldığı dikkat çekilerek ekoturizmin sürdürülebilir turizm ile eş anlamlı olmadığı, tüm turizm türlerinin sürdürülebilirliğinden söz edilebileceği ancak ekoturizmin turizm türlerinden birisi olarak kabul edilmesi gerektiğinin tespiti yapılmıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramında yalnızca fiziksel ortamın sürdürülebilirliğinin yerine sosyal, kültürel ve ekonomik sistemlerin birlikte ele alınması gerekmektedir. Buna karşın farklı alt yapıya sahip kişilerce farklı anlamların yüklendiği bir gerçektir. Ama çoğunlukla ekolojik temel üzerine oturtulan, çevre dostu, doğa, alternatif, sorumlu, yeşil veya sürdürülebilir turizm gibi anlamlandırılmıştır. Sürdürülebilir turizm, her aşamasında toplumsal sorumluluk, ekonomik verimlilik ve ekolojik duyarlılığı içermektedir. Bu bağlamda, yumuşak turizm, ekolojik turizm, doğa turizmi, kırsal turizm gibi çeşitli tanımlamalar kullanılmaktadır (Atalık ve Gezici, 1994, Beyhan ve Ünügör, 2005). Bir anlamda turizm ekonomisinde giderek önem kazanan doğa turizmi, deniz, kum, güneş üçgenini kapsayan kitle turizminin bir alternatifi (Korkmaz, 2001) olarak gelişmesi nedeniyle bazı araştırmacılar tarafından alternatif turizm olarak adlandırılmıştır. Alternatif turizm kavramı da, yeşil turizm, soft turizm, eko-turizm

gibi kavramlarla zaman zaman aynı anlamlarda kullanılmaktadır (Uçkun ve Türkay, 2003). Yücel (2002) de araştırmasında ekoturizm konusunda çok sayıda tanım mevcut olduğunu ve bu konuda tam bir fikir birliğine varılamadığını belirtmiştir.

Ekoturizmin dikkat çekici tanımlarından birini yapan Doğal Hayatı Koruma Vakfı (World Wide Fund For Nature-WWF) ekoturizmi, vahşi doğada doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü olarak tanımlıyor. Benzer bir tanımlama ise Dünya Turizm Örgütü (WTO, 1998) tarafından şu şekilde yapılmıştır; Sürdürülebilir turizm kalkınması, turizm sektöründe yer alan ev sahipleri ile turist kesimlerinin ihtiyaçlarının bugün var olan kaynakların gelecekte değerlerinin arttırılarak ve korunarak, karşılanmasıdır. Gerçekten de eko-turizm; ekonomik, toplumsal ve estetik gereksinimleri karşılarken çevresel kaynakların sürekliliğini sağlayarak tatmine dayalı kazançlar aramayı amaç edinen bir turizm yaklaşımıdır (Özbey, 2002). Ekoturizm: yerleşik toplumların bütünlüğüne, varlıklarına saygı göstererek, ekosistemin korunmasına katkıda bulunarak, en azından ekosistemle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen bir tür seyahat deneyimidir. Wallance ve Pearce (1996, aktaran Björk, 2000) gönüllü yardım, eğlence ve çalışma amaçlı bozulmamış doğal alanlara seyahat deneyimi olarak adlandırırken; oradaki flora, fauna ve ekosistem içerisinde yer alan yakın çevredeki insanların kültürleri ve gereksinimleri ve ortamla olan ilişkilerinin dikkat edilmesi gereğini vurgulamaktadır. Bunun için doğa; **“küresel anlamda hepimizin evi, fakat özelde yakın çevre halkının evidir”** sözünü hatırlatmaktadır. Sürdürülebilir turizm insanın etkileşim içinde bulunduğu ya da bulunmadığı çevrenin bozulmadan korunup, ekolojik süreçlerin biyolojik çeşitliliğin ve yaşamın devamlılığını sağlayan sistemlerin idame ettirildiği ve aynı zamanda tüm kaynakların ziyaret edilen bölgedeki turistlerin ve insanların ekonomik sosyal ve estetik ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gelecek nesillerin de aynı ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yönetildiği bir kalkınma şeklidir (Çakılcıoğlu 2002, Özbey 2002). Bu nedenle, sürdürülebilir bir turizm, insanın ve çevrenin birlikte var olduğu ekosistem bütünlüğü içerisinde gerçekleştirilebilir. Ne insanın doğal çevre üzerindeki etkisini en aza indirmek, ne de doğal çevrenin insan üzerindeki etkisini en üst noktaya çıkarmakla gerçekleşemez. Başka bir deyişle, çevresel determinizm veya kültürel determinizmin birbirlerine üstünlüğüyle değil birlikteliğiyle gerçekleştirilebilir.

Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyokültürel kaynakların korunmasında ve kayıpların en aza indirilmesinde, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizmdir. Bunun en iyi şekli de **“ekoturizm”** olarak kabul görmektedir. Sürdürülebilir turizmin özünde devingenlik ve etkinlik vardır. Özetle ekoturizm, turizmin olumlu ekonomik etkilerini azaltmayan ve turizm yöreleri üzerinde daha az olumsuz etkiye sahip bir turizm şeklidir (Butler 1990'den aktaran, Mansuroğlu 2006). Buradan anlaşılacağı gibi sürdürülebilir turizmde doğayı olduğu gibi korumaktan çok kullanarak korumak öngörülmektedir. Kullanmak demek, bir

anlamda da tüketmek demektir, çünkü hiç bir sistem yüzde yüz geri dönüşüm sağlayamadığı için sonuçta sorunlu küresel sistem içerisinde gerçekleşecektir.

3. Sürdürülebilir Turizmin Ortaya Çıkışı

Dünyada insanların ihtiyaçlarını giderecek kadar her şey mevcuttur. Fakat dünyanın kıt doğal kaynakları ve ekolojik dengesi insanların hiç tükenmeyen ihtiraslarını karşılamaya yeterli değildir. Tüketim ekonomisi insanların gereksinimlerinden daha fazla tüketim yapmalarını, bugünkü durum büyük sıkıntıda olan yerkürenin doğal sistemi ve yetersiz kaynakları üzerindeki baskıların artmasına neden olmaktadır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından bu yana dünyada kereste, kâğıt, balık, buğday, fosil yakıt vb. kullanımı, nüfus artışına paralel her geçen yıl katlanarak artmıştır. Dünyada her yıl planlı olarak dünya ekonomisinin büyüdüğü ancak ekonominin üzerinde yükseldiği ekosistemin büyümediği ve ciddi ölçüde zarar gördüğü gerçektir. İnsanlığın tarihte gerçekleştirdiği ilk büyük devrim olan tarım devrimi binlerce yıl almıştır. İkinci devrim olan sanayi devrimi birkaç yüzyıl içinde yapılmıştır. Şu an insanlığın yapması gereken en büyük devrim çevre devrimidir, fakat bu devrimin yapılabilmesi için önümüzde en fazla birkaç on yıllık süre kalmıştır.

Rio Dünya Zirvesi (1992) ve bunun sonucu olarak imzalanan “*Gündem 21*” dünya çapında çevresel açıdan çok kritik ve olumlu bir adım olmuştur. Alınan kararların bazıları politik nedenlerle (nüfus artışı gibi) hiç uygulamaya konulmamıştır. Bazı konularda daha detaylı uluslararası kısıtlayıcı şartları getiren anlaşmalar yapılmış, bazı konularda ise sınırlayıcı uygulamalar başlatılmıştır (Birkan, 2003). Şunu açıkça belirtmek gerekirse, Rio zirvesinde alınan kararlara rağmen, 1992 yılından bu yana dünyanın çevresel açıdan içinde bulunduğu durum her gün daha da kötüleşmiş ve buna rağmen gerekli radikal önlemler bugüne kadar alınamamıştır.

Rio Konferansı ile gündeme gelen “*sürdürülebilir kalkınma*” kavramı, tüm sektörlerin kendi iş kollarında “*sürdürülebilirlik*” faaliyetlerini şekillendirmeleri gereğinin altını çizmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın, çevresel değerler üzerinde bir olumsuz etkiye sebep olmadan, ekonomik kalkınmanın devam ettirilmesi olduğu özellikle vurgulanmıştır (Akış, 1999). Turizm sektörü birinci derecede doğal, kültürel ve tarihsel kaynaklara bağlı olarak varlığını sürdüren bir sektördür. Bu nedenle, doğal kaynakların, kültürel ve tarihsel alt yapının tahrip edildiği bir ortamda rasyonel bir turizm olayından söz edilemez. Bu açıdan “*sürdürülebilirlik*” kavramı turizm sektörü için her sektör için taşıdığından daha fazla hayati bir önem arz etmektedir (Birkan, 2003). Erdoğan (2005) turizm faaliyetlerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizmin kendi geleceğini de tehlikeye attığının anlaşılmasına başlanması ile sürdürülebilirlik anlayışının turizme de yansıtıldığını ve “*sürdürülebilir turizm*” konusunun gündeme geldiğini belirtmiştir.

Kitle turizmi ile ilgili memnuniyetsizliklerin ortaya çıkması ve artmasıyla birlikte turizm faaliyetlerinin çevreye etkileri konusunda ilgi ve tartışmalar da artmış, bu durum arzu edilmeyen sonuçları ve bazen de imajları değiştirmeye yönelik acil ve sürekli çözüm arayışlarını ortaya çıkarmıştır (Erdoğan, 2005). Doğaya dayalı, doğayla bütünleşmiş gibi kelimelerle anlatılmaya çalışılan sürdürülebilir turizm etkinliklerinin son yıllarda hızlı bir şekilde gelişmesinin altında yatan en önemli neden kalabalık kentlerde, hava ve gürültü kirliliği, betonlaşma, vb. gibi yoğun çevre sorunlarıdır. Bu sorunlarla birlikte yaşamak durumunda olan ve ağırlıklı olarak hizmet sektöründe çalışan insanların, yaşadığı ve çalıştığı ortamlardaki nitelik değişimine gereksinim duymalarına neden olmuştur. Bu gereksinimlerin turizm talebine yansması yeni arayışları gündeme getirmiştir.

Sürdürülebilir turizm uygulamalarını, ekolojik, kültürel, sosyal, ekonomik, kurumsal ve estetik boyutta birçok maddesel yürütme politikaları izlemektedir. Adı geçen politikalar doğrultusunda 1980'li yılları etkisi altına alan deniz-güneş ikilisine bağlı kitle turizmi talebi üzerinde fayda maliyet açısından yapılan tartışmalar turizmin gelişiminde yeni arayışlara yönlendirmiştir. Tartışmalar bir taraftan kitle turizmi hareketinin ekonomik etkisinin istenilen düzeyde olmaması, arz kalitesi ve talep arasındaki tutarsızlık; öte yandan dar bir kıyı bandında giderek artan yoğunluğun, kaynakların aşırı kullanımına yol açması, çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratması, kaliteyi bozması olmak üzere iki nokta etrafında toplanmaktadır. Bu gelişmelerle 1980'li yılların sonlarına doğru sürdürülebilir turizm kavramını ve turizmin bu anlamda çeşitlendirilmesi (yat, macera-spor, kış, kültür, yayla, tarımsal, ekolojik, termal vb.), politikalarını gündeme taşımıştır (Altıparmak, 2002).

Ekonomiye önemli ölçüde katkı sağlayan turizm sektöründe de sürdürülebilirliğin sağlanması, turizme kaynak teşkil eden doğal ve kültürel değerlerin titizlikle korunması, bunun yanında ekolojik dengenin bozulmasının engellenmesi gibi bazı koşulları gerekli kılmaktadır. Turizmin, çevreye karşı duyarlı olması gerekliliği, günümüzde klasik turizm anlayışına göre "**Alternatif Turizm**", kitle turizmine göre "**Yumuşak Turizm**", çevreye karşı duyarlılığından dolayı "**Eko-Turizm**", özelliklerinden dolayı "**Bilinçli Turizm**" (Doğaner, 1995) adları verilen bir turizm biçimini gündeme getirmiştir

4. Turizmin Sürdürülebilir Olması

Turizm sektörünün var olması ve sürdürülebilirliği turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü doğal ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasıyla gerçekleşebilir. Sürdürülebilir gelişme ve aynı zamanda çevreye uyumlu bir yaşam için ekolojik ve ekonomik kararların bir arada ele alınması (Atabay, 1998) doğal alanların ve kırsal kesimlerin, geleceğin turizm alanları olarak, turizmin olumsuz çevresel etkisinden korunması, günümüz turizmi içinde turistlerin çevresel sorunları olmayan ortamlarda, doğa içinde turistik etkinliklere katılması (Özbey, 2002) şeklinde gerçekleşebilir.

Sürdürülebilir turizm ve ekoturizm tanımlarında, doğal ve kültürel kaynakların hem geleceği düşünülerek kullanılması, hem turizm sermayesinin, mevcut ziyaretçilerin ve yöre halkının amaçlarının maksimum düzeyde karşılanması öne çıkarılmaktadır (Erdoğan, 2005). Sürdürülebilir turizm olayında, yerine getirilmesi gerekli asgari sağlık ve konfor sağlamaya yönelik altyapının oluşturulması gereklidir (Özbey, 2002). Aynı zamanda yerel malzemenin kullanıldığı, yöresel mimariyi yansıtan mimari ve mevcut yapı stokunun kullanılmasına öncelik verilmelidir (Çakılcıoğlu, 2002). Doğa içine yayılmış, az yoğun yapılardan oluşan ortamların (açık mekân ağırlıklı) oluşturulması gerekmektedir. Ekoturizm insanları doğaya çekerken, doğanın daha fazla bozulmasına yol açma tehlikesinin de söz konusu olabileceğine dikkat çekilmiştir.

Bu tanımlar nasıl olursa olsun, sürdürülebilir turizm hakkında üzerinde düşünce birliği bulunan temel karakteristikler de vardır. Bu karakteristikler şöyle sıralanabilir (Yücel, 2002);

- Doğa temelli olması (ziyaretçiler doğal alanlardaki doğal ve geleneksel kültür unsurlarını gözlemliyor ve anlamaya çalışıyorlar),
- Biyo-çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel toplumların refahını desteklemesi,
- Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkilerin minimuma indirgenmesi için aktivitelerini hem turistler hem de yerel halkın sorumluluğunda düzenlemesi,
- Yenilenemez kaynakların minimum kullanımını gerektirmesi,
- Yerel mülkiyetin ve yerel topluma dönük istihdam imkânlarının üretilmesini öngörmesi

Sürdürülebilir turizmin değişik tanımlarının turizmin çevreye duyarlı formlarıyla paralellik göstermesi dikkat çekicidir. Doğa turizmi, düşük etkili turizm, yumuşak turizm, doğal yaşam turizmi, yeşil turizm, çevreyle dost turizm, çevresel yolculuk, özel ilgi turizmi, uygun turizm, sorumlu turizm, etik turizmi, ortaklığa dayalı turizm, kırsal turizm ve alternatif turizm, eko-turizm gibi adlarla anılan ve hepsinin de temelde dayandığı doğal kaynaklara sorumlulukla yaklaşımı ifade eden turizm türlerinin hepsinin sürdürülebilir turizm yaklaşımına örnek teşkil edebileceği düşünülebilir. Ancak turizm çevrelerinde özellikle sürdürülebilir turizm ve eko turizm kavramlarının yanlış anlaşılmağa olduğu görülmektedir. Bu kavramlar birbirine karıştırılmaktadır. Eko-turizm doğayı temel alan turizm çeşidi (Uçkun ve Türkay, 2003) olarak tanımlanmaktadır. Burada dikkatle üzerinde durulan doğayı temel alması, eleştiriye açıktır. Çünkü kitle turizmi olarak adlandırılan ve deniz, kum ve güneşle özdeşleşen turizm türü doğa üzerinde gerçekleşmiyor izlenimi doğurmaktadır. O nedenle sürdürülebilir turizm tanımlaması daha doğru olabilir. Ancak sürdürülebilir turizmin bundan ayrı olarak ekonomik ve sosyal yönleri de vardır. Bu yönden bakılırsa eko turizmin

sürdürülebilir turizm yerine kullanılmaktan ziyade sürdürülebilir turizme bir giriş niteliği taşıdığı ve sürdürülebilir turizmin bir aşaması olabileceği görülmektedir.

Sürdürülebilir turizm kavramı yine, yürüyüş, dağcılık, macera turizmi, rafting, kano, kayak, doğal yaşam incelemesi, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, manzara izlemek, küçük kasaba ve köy turları, kırsal festivaller, ırmak ve kanal yolculuğu, küçük ölçekli kongre ve konferanslar, çiftlik turizmi, yayla turizmi gibi kırsal turizm formları ile aynı anlamda düşünülmektedir (Ceylan, 2001). Bütün bu turizm çeşitlerinin ağırlıklı olarak çevresel değerlere dayanmaları sürdürülebilir turizm kavramının bir turizm çeşidi gibi algılanmasına ve bu turizm çeşitleri ile birebir ilişkilendirilmesine sebep olmaktadır. Oysa sürdürülebilir turizm, hangi turizm çeşidi olursa olsun, çevresel değerlerin turizmin temel ögesi olarak korunmasını, turizm faaliyetlerinin çevreye sorumlu bir şekilde yürütülmesini ve turizmin ekonomik gelişmesi ile çevresel değerlerin korunması çabalarının eşgüdümle yürütülmesi gerekliliğini ifade etmektedir (Uçkun ve Türkay, 2003). Her ne adla adlandırılırsa adlandırılınsın, bütün turizm türlerinin sürdürülebilirliğinin ilkeleri doğrultusunda yapılması kaçınılmazdır.

5. Sürdürülebilir Turizmde Doğal Ortam Duyarlılığı

Doğa temelli turizm olarak adlandırılan sürdürülebilir turizmin özellikle de endüstriyel ya da finansal üretimlerin daha zayıf olduğu gelişmekte olan ülke ekonomileri için yaşamsal bir rol üstlenmektedir. Bununla beraber bu ülkelerde turistlerin çokça ziyaret ettiği merkezler oldukça kritik koruma alanları olabiliyor ve bu tip turizme bağımlı olan bu merkezler çoğu zaman turizmin yarattığı ekonomiden faydalanamıyor ya da ekosistemler için gerekli koruma buralarda sağlanamıyor olması konunun önemini biraz daha artırmaktadır. Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources-IUCN) dünyadaki park programlarının birçoğunun finansal kaynak yetersizliğinden korumaya minimum düzeyde fon ayırabildiğini vurguluyor. Böyle olunca da turizm bu merkezlerde zararlı etkide bulunabiliyor. Geçen on yıl içinde ulusal parklara yapılan ziyaretlerde büyük bir artış yaşanması turizm talebinin yönünü geleneksel Avrupa ülkelerinden, gelişmekte olan ülkelere yöneldiğini gösteriyor. Örneğin Kosta Rica'nın ulusal parklarını 1987 yılında 65 bin kişi ziyaret ederken, bu rakam 1998 yılında 400 bine çıkmıştır. Diğer ülkeler de aynı dönemde benzer eğilimlerle karşılaşmıştır (Yücel, 2002). Bu rakamlar da çok açık olarak göstermektedir ki; doğa temelli, doğaya saygılı veya sınırlı sayıda turistlerin katılımcı olacağı gibi ifadeler gerçeği yansıtmaktan uzaktır. Bir anlamda, dokunulmamış veya bozulmamış olarak kabul edilen, bu tip korunmuş alanların turizm endüstrisi yoluyla tahribi kaçınılmaz olabilir.

Yerel yönetimlerin denetimi altında, çevreye saygılı, yapılaşmada yerel mimari özelliklerin korunmasına, arkeolojik kalıntı ve tarihsel yapıların özgün ortamla uyumunun bozulmamasına özen gösteren bu turizm biçimi yeni yapılanma yerine, var olan yapıların yeniden kullanımını özendirir ve yöresel ekonomik

uğraşları korur ve geliştirir. Sürdürülebilir turizmde esas olan, doğal alanların ve kırsal kesimlerin, geleceğin turizm alanları olarak, turizmin olumsuz çevresel etkisinden korunması, günümüz turizmi içinde, turistlerin çevresel sorunları olmayan ortamlarda, doğa içinde turistik etkinliklere katılmasıdır (Çakılcıoğlu 2002). Turizme katılan kişilerin sayılarının taşıma kapasitesinin altında tutabilmenin garantisi olmadığı için, doğal ortamın ve üzerinde bulundurduğu kültürel dokunun korunması kolay olmayacaktır. Turizme katılanların sayıları ve istekleri doğrultusunda çevresel dokunun değiştirilmesi zorlanabilecektir.

Kitle turizminin çevresel bozulma ile eşit anlamda görülmesi bir anlamda alternatif turizm arayışlarına zorlamış gibi gözükmektedir. Buna karşın planlı bir turizm gelişimi ve kontrollü yürütülen kitle turizmi faaliyetleri de çevre üzerinde en az etki seviyesini yakalayabilecektir (Lickorish ve Jenkins, 1997). Bu nedenle kitle turizmi ve alternatif turizm modellerinin çevre ile ilişkilerini ortaya koyan özelliklerinin belirlenmesinde fayda vardır. Kitle turizminin, doğal çevreyi etkileyen başlıca özellikleri şunlardır (Uçkun ve Türkay, 2003);

- Taşıma kapasitesini zorlayan çok sayıda katılım
- Mekân ve zamanda yoğunlaşma
- Hızlı ve denetimsiz gelişim
- Büyük ölçekli, uluslararası standartlara uygun konaklama düzeni
- Genellikle kıyılara ve özgün doğa parçalarına yönelik
- Yerel mimariyi dışlayan, anonim turizm mimarisi
- Yerel halk ve turist arasındaki ilişkinin kopuk olduğu, kapalı turist bölgeleri
- Çok uluslu tur operatörlerine bağımlılık
- Yerel turistik ürünlerin özelliklerini yitirerek standartlaşması
- Ölçek ekonomilerine dayalı bir gelişme ve yatırım.

Kitle turizmine bir tepki olarak gelişen “alternatif turizm” politikalarının ortak çevresel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım
- Turizmin mekân ve zaman açısından yayılması
- Yavaş ve denetimli gelişim
- Küçük ölçekli turistik işletmeler
- Çevreye uyumlu, özgün turizm mimarisi
- Yerel halk ve turist arasındaki iletişimde uyumluluk
- Bağımsız çalışan uzmanlaşmış tur operatörleri
- Geleneksel ve özgün değerlerin korunması
- Yerel ölçekte turizm planlaması
- Yöre halkına turistik istihdamda öncelik vermek

İki farklı turizm politikaları karşılaştırıldığında kitle turizminin dışında bir turizm anlayışı olacaktı izlenimi sunulmaktadır. Ancak, kitle turizmini pazarlayanların reklâm ve broşürleri incelendiği zaman her birinin doğal güzellikleri tüketicilerine sunmak için söz verdikleri gözükmektedir. Hemen bütün kitle turizmi düzenleyicilerinin aynı zamanda eko turizm olanaklarını pazarlamaları dikkat çekicidir.

Bu nedenle, sürdürülebilir turizm bir turizm çeşidi olmayıp, tüm turizm çeşitlerinin çevreye duyarlı bir yapıya kavuşturulmasının sağlanacağı bir süreçtir. Bu süreç bazı aktif uygulamaları kapsamaktadır. Bu uygulamalar, “*planlama*”, “*Çevresel Etki Değerlendirmesi*” (ÇED) uygulanması gibi kontrollü gelişim formülleridir (Uçkun ve Türkay, 2003). Öncelikli olan ülkelerin turizm ve çevre politikaları uygulanırken, özellikle ÇED’in, alınması gereken belge olmaktan çıkartılması gerekmektedir. Yoksa sürdürülebilir turizm politikaları da kitle turizminin eleştirilen uygulamalarının bir başka şekli olabilecektir.

Uygulamada alternatif türlerin dahi çevresel anlamda olumsuzluklarını kontrol etmekten uzak oluşu, bu türler için “*sürdürülebilir yaklaşım*”ın önemini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü çevresel duyarlılıktan uzak olarak ortaya konan alternatif turizm türleri de çevresel değerlerin bozulmasına yol açacak ve bu bozulma büyük boyutlara ulaşabilecektir. Sürdürülebilir bir anlayış içerisinde, kitle turizmi için öngörülen önlemler alternatif türler için de alınmazsa, bu türlere olan talebin artması, alternatif türleri çevresel tehlike açısından kitle turizmiyle aynı noktaya taşıyacaktır. Bu bakımdan, sürdürülebilir yaklaşım alternatif türlerin yönetilmesinde de yüksek derecede öneme sahiptir

Alternatif türlerin çevresel duyarlılık vurgusunun tersine, çevresel bozulmaya yol açacak şekilde gelişmesine uluslararası turizm pazarından değişik örnekler vermek mümkündür. Bir alternatif turizm çeşidi olarak kaya tırmanışı sırasında kayalara çakılan metallerin zamanla kayanın yüzeyini düzleştirerek doğal yapıyı bozduğu tespit edilmiştir. Yoğun kayak bitkilerinin büyümesini azaltmakta ve alanları düzleştirmektedir (OECD, 1994). Bu tür örnekler çoğaltılabilir. Kapadokya bölgesinde kayadan oyma kiliseler, yeraltı şehirleri ve eski eserlerin girişlerinde turistik kullanımdan ötürü giriş eşiklerinin aşınarak yok olduğu da bilinmektedir.

Ekoturizmin olası etkileri arasında aşırı kalabalığın yarattığı tehdit, erozyon, ormanların tahribi, artan ulaşım olanaklarının ve inşaa faaliyetlerinin yarattığı tahribat, nadir kaynaklar için artan rekabet ortamı, tüm bu etkileri absorbe etme yeteneğinin çok az olduğu ekoturizm merkezlerinde yıkıcı etkilere yol açacaktır (Yücel, 2002). Ekoturizm faaliyetlerinin çoğu ulusal parklarda cereyan etmektedir. Ulusal park, doğa parkı ve benzeri korunan alanların oluşturulmasındaki temel amaç, bu alanlarda bulunan tür ve genetik çeşitliliği, doğal ve kültürel değerleri korumaktır. Ulusal parklar belirli bir koruma ve kullanma statüsüne ve yasal bir yapıya sahiptir. Ekoturizm amaçlı kullanım için birincil alanlar olarak görülen ulusal parklar ve doğal alanlar yapılan yasal düzenlemelerle turizm ve rekreasyon (eğlen dinlen) amaçlı olarak dinlenme ve

eğlenme tesislerinin kurulmasına ve kullanıma açılmaktadır (Erdoğan 2005). Bu parklarda ekoturizmin doğru ve yeterli kaynaklarla yönetilmesi çok önemlidir. Aksi takdirde süreç içinde ekoturizmin aşırı kullanım, çevresel tahribat ve potansiyel faydaların gittikçe azalması gibi olumsuz etkileri görülecektir. Ulusal parklardaki ziyaretçi sayıları her geçen gün artmakta olup, örneğin Kuşadası-Kalamaki (Güzelçamlı)'de yabancı hayattaki bazı hayvanların bile evcilleştiği bilinmektedir. Eğer, planlı ve kontrollü şekilde geliştirilmezse alternatif türlerin de çevresel bozulmalara neden olacağı aşikârdır.

Eko-turizmde yerele katkı ön planda olması gerekmektedir. Bu açıdan ele alındığında bazen, “*ekoturizm*” diye nitelenen faaliyetlerin doğasının ne kadar ekoturizm olduğu şüphelidir. Turistlerin yerelde çoğu kez hiç harcama yapmamasıyla sonuçlanan faaliyet düzenlemesi ekoturizmin yerele fayda ilkesini ortadan kaldırmaktadır. Yerelde nerede nasıl harcama yapılacağı (ve yapılmayacağı) tur operatörleri tarafından örgütlenmektedir. Harcama yapılacak yerler önceden belirlenmektedir. Bu nedenle bazen yerel girişimcilere çok az ve yerel halka yok denecek kadar az ekonomik fayda getirilmektedir.

Çeşitli dönemlerde ve bölgelerde çevre eğitim projeleri adı altında dağlık veya ormanlık alanların nasıl turizme sunulabileceği anlatılmaktadır. Sorun öncelikle artık çevre eğitimi yoluyla, yerel halkın ve hükümetin tutumlarını değiştirmenin ötesindedir. Çünkü çevre bozulmasına asıl neden olan halk veya devletin tutumu olmaktan ötedir. Asıl neden endüstriyel üretim tarzı ve iş yapış biçimidir (Erdoğan 2005). Toplumun gelişmesini ve doğa korumayı sağlamak için “*ekoturizm yapma*” iddiası da giderek büyüleyiciliğini yitirmektedir. Eğer ulusal ve yerel kalkınma/gelişme stratejinin bir parçası olarak ekoturizm planlanacaksa, ekoturizm endüstrisinin yönlendirdiği etkinlikleri ve bu etkinliklere katılan turistlerin etkilerini izleyecek ve kontrol edecek yasaların ve uygulamaların oluşturulması gerekmektedir.

Ekoturizm adı altında kurulan tesislerin ve faaliyetlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve ekolojik çevre üzerindeki etkilerinin (getirdikleri ve götürdüklerinin) rutin olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir turizm, çevresel değerlerin turizmin temel ögesi olarak korunmasını, turizm faaliyetlerinin çevreye sorumlu bir şekilde yürütülmesini ve turizmin ekonomik gelişmesi ile çevresel değerlerin korunması çabalarının eşgüdümle yürütülmesi gerekliliğini ifade ettiği unutulmadan planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir.

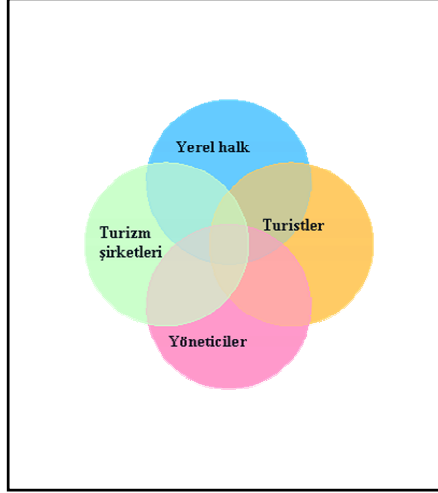
Ekoturizmin ilkelerini ve gerekliliklerini yerine getirmek oldukça zordur; fakat ekoturizm gelişmekte olan ülkelerde biyolojik çeşitlilik ve ekosistem fonksiyonlarını korumaya katkıda bulunabilir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekoturizm etkinlikleri için en uygun alanlar olarak ulusal parklar görülmektedir. Her ne kadar ekoturizm ideal olarak çevreye saygılı ve duyarlı bir turizm anlayışı olarak görülse de ekoturizmin uygulama alanları olarak görülen korunan alanlar üzerinde yapay peyzaj düzenlemesinden, kullanımın karakterinden ve içeri sokulan maddelerden dolayı çevresel bozulmalar olmaktadır. Dolayısıyla

kullanım sonucunda kaçınılmaz olarak doğada ve doğal hayatta bazı istenmeyen değişimler ve sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Özellikle de korunan alanlarda yapılan ekoturizm etkinliklerinde alanların taşıma kapasiteleri de dikkate alınarak, ekonomik, çevresel ve sosyal faydaları maksimuma çıkararak, olumsuz etkileri en aza indiren bir düzenleme ve planlama yaklaşımının benimsenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sahip olduğu kaynak değerleri nedeni ile koruma altına alınmış olan alanlar ekonomik katkı sağlanması uğruna büyük zararlara uğrayacaktır ki çoğu ülkede, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bunun örnekleri çok görülmektedir (Erdoğan, 2005). Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme-UNEP) 1995 yılında “sürdürülebilir gelişme” kavramını: “*İnsan hayatının kalitesinin destekleyici ekosistemlerinin taşıma kapasitelerinin içerisinde geliştirilmesidir*”. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında “sürdürülebilir turizm” olayının gerçekleşebilmesi için taşıma kapasitesi kavramının merkezi bir prensip olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bir “*bölgenin taşıma kapasitesi*” o bölgenin doğal kaynaklarına, halkına, ekonomisine ve kültürüne olumsuz etki yaratmadan ve ziyaretçilerin tatmin seviyesini azaltmadan maksimum miktarda kullanılmasını belirleyen seviyedir. Bu seviyenin ötesinde yapılan turizm, kelime anlamıyla artan, gelişen bir turizm olarak sürdürülebilir bir görünüm arz etse dahi taşıma kapasitesinin geçildiği seviyeden itibaren “*sürdürülemez*” bir duruma gelmektedir. Burada söz konusu edilen tolerans seviyesi bölgeye, bölgenin yıl içerisindeki değişik zamanlarına, çevresel yapıya, o bölgenin insanların karakteristik özelliklerine göre değişiklik arz edeceğinden taşıma kapasitesinin hesaplanması son derece güç olmaktadır. Fiziki kapasitenin belirlenmesinde sayısal parametrelerin ve limitlerin tespit edilmesi nispeten kolay olmaktadır (maksimum yatak sayısı, otopark alanı gibi). Kültürel ve sosyal alanlarda ise limitlerin belirlenmesi son derece güç olmaktadır (Birkan, 2003). Bu yönüyle, bölgenin taşıma kapasitesini zorlamayan sınırlı katılım ilkesinin ne kadar gerçekçi olacağı tartışma konusudur.

6. Sürdürülebilir Turizmin Aktörleri

Turizm alanlarında fiziksel çevre kimliğinin sürdürülebilme sürecinde rol alanlar yani “*aktörler*” şöyle sıralanabilir: merkezi yönetim görevlileri, yerel yönetim görevlileri, koruma grupları (UNESCO ve anıtlar ve sitler uluslararası komisyon), halk, turist (yerli ve yabancı), tur operatörleri, yatırımcı, işletmeci, tasarımcılardır (Beyhan ve Ünügör, 2005). Sürdürülebilir turizm kesinlikle yerel kuruluşların, yerel halkın, hizmet ve ürün sunucularının bir araya gelerek oluşturacakları bir yönetsel organizasyon, plan ve program konusudur (Yücel, 2002). Buna göre dört temel aktör, yerel halk, yöneticiler, turizm şirketleri ve turistlerden (Björk 2005) oluşmaktadır (*Şekil 1*).



Şekil 1. Sürdürülebilir turizmin ana aktörleri

Sürdürülebilir turizm, bu turizm türüne katılan tüm taraflar arasında etkili bir işbirliğini ve koordinasyonu gerektirmektedir. Bunun yanı sıra doğal ortamın gerçek sahipleri olarak adlandırabileceğimiz ve ekosistemin bir parçası olan yerel halk faaliyetin her aşamasında projeye dâhil edilmelidir. Çevre ve toplumsal konularla ilgili kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve diğer aktörler aralarında ekoturizm aktivitelerini düzenleyecek bir anlaşma yapar ve sürdürülebilir ekoturizmi yürütecek ve kontrolünü yapacak bir üst örgüt kurarlar.

7. Sürdürülebilir Turizmin Yerel Halk ve Çevresine Katkısı

Sürdürülebilir turizme katılanların gittikleri bölgelerdeki doğal çevre değerlerine ve kültürel yaşam tarzına aktif olarak katılma isteği eko-turizmi kitle turizminden farklı kılmaktadır. Sürdürülebilir turizm çeşitlerinin geliştirilmesi ile yerel üretici ve satıcıların turistlerle temasının sağlanması, hem turistin sosyo-kültürel deneyimlerinin en üst seviyede gerçekleşmesi, hem de olayın bölge ekonomisine katkısı amaçlanmaktadır. Ekoturizm ile yaratılmış olan gelir yerel halka doğrudan akar. Oysa geleneksel turizm talebi büyük çaplı organizasyonlara ve gelişmiş kaynaklara doğrudur. Bu etkinliklerin kırsal alanlara yaptığı kırsal kalkınma yönünden olumlu etkiler de önem arz etmektedir (Korkmaz, 2001, Uçkun ve Türkay, 2003). Ancak, son yıllarda ise “her şey dâhil sistem” gibi geliştirilen yeni formüllerle turistin otelin dışına çıkarak alış veriş yapması bile önlenir bir duruma gelmiştir. Bu durumda sürdürülebilir turizmin yerel ekonomiye katkı ilkesi gerçekleşmeyecektir. Yerel halka sosyal olarak bir katkı sağlamayacaktır.

Ekolojik açıdan hassas bölgelerde yaşayan insanlar bu alanlar için hem en büyük tehdidi hem de en önemli ümidi temsil eder. Çoğu zaman bir yörenin kültürel özellikleri doğal ortam özellikleri ile uyum içinde oluştuğu için,

sürdürülebilir turizmin önemli bir hedefi de yerel örf ve adetlerin, alanın geleneksel kullanımının ve etkileşimin devam etmesini sağlamaktır (Başak, 2005). Bunun için sürdürülebilir turizm projelerine yerel halkın planlama aşamasından itibaren katılımı çok önemlidir. Bu güvenin ve işbirliğinin oluşabilmesi sabır ve zaman gerektirir. Bir sürdürülebilir turizm projesinin başarısı yöre halkının memnuniyetiyle doğru orantılıdır denilebilir.

Bir sürdürülebilir turizm projesi her ne kadar doğru değerler üzerine kurulmuş olsa da, ekonomik başarısı sağlanmadığı takdirde sürdürülmesi mümkün değildir (Başak, 2005). Başarıya ulaşamayan sürdürülebilir turizm öncelikleri ise yörede yaşayan insanları, gerçekleştiremeyen beklentileri yüzünden hayal kırıklığına uğratabilir.

8. Sonuç

Sürdürülebilir turizme ilişkin farklı tanımlamalar yapılsa da, bütün tanımlamaların ortak özelliği doğal kaynakları korumalı ve yerel kültürlerin ve belirlenen alanların sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunmalıdır. Sürdürülebilir turizmin doğal ve kültürel kaynakları ile ilgi çeken bir yörede oluşturulacak ve sonu mutlaka katma değer ve sürdürülebilirlikle bitecek sistemli ve mümkün olduğu kadar yerel süreç olarak görülmesi gerekiyor. Özetle ekoturizm, turizmin olumlu ekonomik etkilerini azaltmayan ve turizm yöreleri üzerinde daha az olumsuz etkiye sahip bir turizm şeklidir.

Daha çok ekoturizm olarak adlandırılan sürdürülebilir turizm insanları doğaya çekerken, doğanın daha fazla tahribine yol açma tehlikesi de ilgili politikalarda göz önünde bulundurulmalı ve mutlaka bununla ilgili denetimler oluşturulmalıdır. Gelecekte, dünya turizm hareketinden en karlı çıkacak olanlar doğalarını bozulmadan koruyabilenler olacaktır. Bu nedenle, turizmin ve sürdürülebilir turizmin temel hammaddelerini oluşturan doğal, tarihi ve kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanması ile turizm pazarlamasındaki en önemli tanıtımın çevre duyarlılığına dayanması, koruma-kullanma dengesine dayalı "*turizmin fiziksel planlaması*" ile mümkün olmasını öngörmektedir. Daha da önemlisi, sürdürülebilir turizm uygulamaları için taşıma kapasitelerine bağlı turizm gelişmesini sağlayacak planlamalar yapılması çeşitli araştırmacılarca belirtilmektedir. Ancak, bölgenin yıl içerisindeki değişik zamanlarına, doğal yapıya, o bölgenin insanların karakteristik özelliklerine göre değişiklik göstermesi nedeniyle taşıma kapasitesini hesaplamının güç olacağı unutulmamalıdır. Eğer, planlı ve kontrollü şekilde geliştirilmezse sürdürülebilir turizmin de doğal ortam bozulmalarına yol açması kaçınılmazdır.

Turizm planlaması sektörün kendisi ile sınırlı olmamalı, yerli halkı ve diğer sektörleri de içermelidir. Turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasında turist, yerel halk, ilgili kurum ve kuruluşların birlikte çalışması mutlak gereklidir. Bu planlama, öncelikleri, değerleri ve yerel halkın bilgilerini entegre etmeli, yerli halkın katılımını güçlendirmeli, takip ve kontrol mekanizmalarına imkan tanımalıdır.

Sürdürülebilir turizm veya ekoturizm, kitle turizminin doğaya ve kültürel öğelere vermiş olduğu zararlara karşı alternatif gibi gösterilmektedir. Ancak, ekoturizmin kitle turizmine ne açıdan alternatif olduğu tartışılan konular arasındadır. Ekoturizm “*alternatif turizmin doğa temelli ve doğaya yönelik bir biçimidir*” diye tanımlanmakta ve bu tanımlamanın da geçersiz olduğu öne sürülmektedir: Kitle turizmi doğaya yönelik değil mi? Sorusuna verilecek yanıt, aslında kitle turizmi en gözde kıyılara ve yerlere yönelen bir hareketlilik ve etkinlik olduğudur. O halde, ayırıcı öge veya öğeler nelerdir? Tüm bu eleştirel ve destekleyici görüşler doğrultusunda, sürdürülebilir bir turizm ve ekoturizm ancak (a) çevresel ve ekolojik anlamda sürdürülebilir; (b) ekonomik anlamda uygulanabilir; (c) sosyal ve kültürel anlamda kabul edilebilir özelliklere bağlı olarak, çevreci bir yönetim ve planlamalarla gerçekleştirilebilir.

Sürdürülebilir turizmin; ekoturizm, alternatif turizm, yumuşak turizm ve doğa turizmi gibi farklı adlandırmalara sahip olsa da hemen hepsinin ortak noktası doğal ve kültürel ortamın bir anlamda kullanılarak korunması öngörülmektedir. Her ne isimlerle adlandırılırsa adlandırılınsın, sürdürülebilir turizm gittikçe kırsal alana, orman içine, ulusal parklara, kültürel-tarihi dokuya ve korunan alanlara yayılan turizmin çevre dostu bir biçime dönüşeceğini ummak yanıltıcı olacaktır. Ayrıca ekoturizmin başlangıç sınırları içinde kalacağını da beklemek doğru değildir. Kentli nüfus her geçen gün artmakta ve artmaya devam edecek görünmektedir. Bu nüfus kitlesinin ekonomik ve sosyal gelişimi arttıkça insanların merak duyguları ile gezme ve görme istekleri de artacaktır. Böylece, sürdürülebilir turizm alanlarının bir tür kitle turizm hareketine dönüşmesi olasıdır. Sonuç olarak; turizm, hangi adla adlandırılırsa adlandırılınsın, çeşitli kullanımlar sonucu ekolojik bozulmalar olacaktır. Bu nedenle, ekosistem açısından hassas olan ve korunan alanların sınırlı da olsa turizme açılmaması daha mantıklı olacaktır. Sürdürülebilir turizmin temel felsefesi olarak, doğal ortam için ekonomi veya ekonomi için doğal ortam yok sayılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akış, S. (1999) “*Sürdürülebilir Turizm ve Türkiye*”, Anatolia, Yıl:10, Mart-Haziran.
- Allcock, A., Jones, B., Lane, S., and Grant, J. (1993) *Draft National Ecotourism Strategy*. Canberra: Commonwealth Department of Tourism.
- Altıparmak, M., (2002) “*Turizm Çeşitlendirilmesi Sürdürülebilir Turizm Ve Planlama*”, T.C. Turizm Bakanlığı 2. Turizm Şurası Bildirileri, Sayfa: 275, Ankara,.
- Atabay, S. (1998) “*21. Yüzyılda Sürdürülebilir Turizm Politikaları*”, 1. Uluslararası Turizm Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 1-2.
- Atalık, G. ve Gezici, F. (1994) “*Çevre Duyarlı Planlama Kapsamında Turizm Eylemlerinin Değerlendirilmesi*”, 4. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi Bildirileri, KTÜ Müh. Mim. Fak. Mimarlık Bölümü Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Trabzon, 448.
- Ayala, H. (1996) “**Resort ecotourism: a master plan for experience management**”. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 37, 5, 46-53.
- Başak, E. (2005) “**Eko-Turizm Tüketmeden Keşfetmek**”, Njogu MORGAN Evaluating Ecotourism'den Derleyen Ve Çeviren: Esra BAŞAK, Buğday, Sayı:11, 12/08/2006, http://www.webnaturel.com/index.asp?alt_cat_id=82&cat_id=12&ayrintiid=1553
- Beyhan, Ş.G. ve Ünügör, S.M. (2005) “*Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli*”, İTÜ Dergisi/a Mimarlık, Planlama, Tasarım, Cilt:4, Sayı:2, 79-87, 21/09/2006, http://www.itudergisi.itu.edu.tr/tammetin/itu-a_2005_4_2_G_Beyhan.pdf
- Birkan, İ. (2003) “*Sürdürülebilir veya Sürdürülemez Turizm*”, 10/12/2006, http://www.turizmdebusabah.com/haber_detay.asp?haberNo=10864
- Björk, P, (2000) “**Ecotorism from a conceptual Perspective, an Extended Definition of a Unique Tourism Form**”, International Journal of Tourism Research, 2, 189-2002.
- Blamey, R. K. (1997) Ecotourism: The Search for an Operational Definition, Journal of Sustainable Tourism, 5 (2):109-130.

- Ceylan, T. (2001) “*Turizm ve Sürdürülebilir Gelişme*”, Anatolia, Yıl:12, Güz 2001.
- Cullen, Booth and Hughey (2003). “*Ecotourism issues and options for New Zealand*”. Tourism Recreation Research, 28 (2): 89-93.
- Çakılcıoğlu, M. (2002) “*Sürdürülebilir Turizm*” 10. Ulusal Bölge Planlama Bilimi Kongresi-2002, 10/02/2006, http://www.kentli.org/makale/meh_sur.htm
- Dağlık Bölgelerde Eko Turizm Konferansı Sonuç Bildirgesi**, Salzburg, 12-15 Eylül 2001. (Ecotourism in Mountain Areas a Challenge to Sustainable Development, Salzburg, Austria, 12 to 15 September 2001), 19/03/2007, <http://www.bmwa.gv.at/NR/rdonlyres/8A3DFC1C-D1B4-4FEF-BCD8-5FDA10992FE5/14623/EcoConclusions.pdf>
- D'Ayala, P. (1995) “*The problems of island tourism and unstable development*”. World Conference on Sustainable Tourism. Tourism of the 21st century, Islands Canarias, Spain, 27-31.
- Dinçer, F. İ. (1997) “*Alternatif Turizmin Gözde Ülkesi: Türkiye*”, Turizm Aktüel, Yıl:1, Sayı:6, ss. 24-26.
- Doğaner, s. (1995) “*Köyceğiz-Dalyan Çevresindeki Eko-Turizm*” Türkiye kalkınma Bankası, Turizm Yıllığı 1994, Ankara, sayfa:94
- Erdoğan, N. (2003) “*Kitle Turizmi, Alternatif Turizm Ve Ekoturizmde Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme*”, Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs 2003, Çankırı. 07/11/2006, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/Erdogan.doc>
- Erdoğan, N. (2005) “*Sürdürülebilirlik Açısından Türkiye’de Ekoturizm Gerçeği*”, Ekoloji, Sayı:6, Nisan-Haziran.
- Erdoğan, N. ve Erdoğan, İ. (2005) “*Ekoturizm Betimlemeleriyle İletilenlerin Doğası*”, İletişim, Sayı:20, Sa: 55-81, Ankara.
- Gökdeniz, A., Çeken, H. ve Erdem, B. (2003) “*Turistlerin Değişen Seyahat Eğilimleri ve Sürdürülebilir Turizm Politikaları Çerçevesinde Eko Turizmin Pazarlama Olanakları*”, Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs 2003, Çankırı. 07/11/2006 <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/GOKDENIZ-ERDEM.doc>
- Koeman, A. (1997) *Sustainable Tourism and Ecotourism*, 06/10/2006, [http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/1A03035194C194664725692800174AC3/\\$FILE/FULLTEXT.html](http://www.mekonginfo.org/mrc_en/doclib.nsf/0/1A03035194C194664725692800174AC3/$FILE/FULLTEXT.html)

- Korkmaz, M. (2001) “*Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlenmeleri*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Sayı:2, ISSN:1302-7085,Sayfa:111-134
- Manning, E., and Dougherty, D. (1995) “**Sustainable tourism: preserving the golden goose**”, Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 36, 2, 29-41.
- Mansuroğlu, S. (2006) “*Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi:Akseki/Antalya Örneği*”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 19 (1), 35-36.
- OECD, (1994) **Tourism Strategies and Rural Development**, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.
- Orams, M. B. (1995) Towards a More Desirable Form of Ecotourism, Tourism Management, 16 (3-8):142.
- Özbey, R. (2002) “*Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Turizm Kalkınması*”, Sustainable Tourism Development In Globalization Progress"Globalization and Sustainable Development, International Scientific Conference, Book:4, pp.135-150,Varna 1-3, 07/2002
- Özgüç, N. (1998) **Turizm Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Pforr, C. (2001) “**Concepts of sustainable development, sustainable tourism, and ecotourism: Definitions, Principles, and linkages**”. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 1 (1): 68-71.
- Priskin, J. (2003) Characteristics and Perceptions of Coastal and Wildflower nature based Tourists in the Central Coast region of Western Australia. Journal of Sustainable Tourism, 11(6): 499-529.
- Sürdürülebilir Turizm, 06/10/2006,
<http://www.akdeniz.edu.tr/muhfak/cevre/coastlearn-r/tourism/con-tourism.htm>
- T.C. Devlet Planlama Teşkilatı (2001) Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara.
- Tao, C. H., Eagles, P. F. ve Smith, S. L. J. (2004a) Profiling Taiwanese Ecotourists Using a self-definition Approach. Journal of Sustainable Tourism, 12 (2): 149-169).
- Tao, C. H., Eagles, P. F. ve Smith, S. L. J. (2004b) Implications of alternative definitions of ecotourists. Tourism Anaysis, 9 (1/2): 1-13).

- Tisdell, C. (1996) “**Ecotourism, economics, and the environment: observations from China**”. Journal of Travel Research, 34, 4, 11-19.
- Tunçsiper, B. (1996) “**Turizm ve Çevre Sorunlarının Ekonomik Analizi**”, I. Uluslararası ve III. Ulusal Turizm Kongresi (29 Kasım-3Aralık), ADÜ& Kuşadası Belediyesi / TÜRKİYE.
- Uçkun, C.G. ve Özer, K.O. (2003) “**Türkiye’de Sürdürülebilir Turizmin Sağlanmasında Turizm Bakanlığının Rolü**”, Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs 2003, Çankırı, 06/10/2006,
http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/UCKUN_OZER.doc
- Uçkun, C.G. ve Türkay, O. (2003) “**Alternatif Turizm Türlerinin Sürdürülebilirliği**”, Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları” Konferansı, 3-4 Mayıs 2003, Çankırı.
- Valentine, P. (1993) “**Ecotourism and nature conservation. A definition with some recent developments in Micronesia**”. Tourism Management, 14, 2, 107-115.
- Wallace, G., and Pierce, S. (1996) “**An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil**”. Annals of Tourism Research, 23, 4, 843-873.
- Weaver, D. B. (1999). “**Magnitude of Ecotourism in Costa Rica and Kenya**”, Annals of Tourism Research. 26(4): 792-816.
- WTO, (1998) **Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism**; World Tourism Organization, Madrid,
- Yücel, C. (2002) “**Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm**”, TÜRSAB Ar-Ge Departmanı, Nisan, 2002.
- Yürik, E.Ö.,(2003) “**Turizmin Geleceği: Ekoturizm**”, Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs 2003, Çankırı, 07/11/2006,
<http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/YURIK.doc>